

Dyslexieprotocol Avicenna Scholen (SIVOR)

Geschreven door Colinda Groenendijk, dyslexiecoach

Laatst bijgewerkt: september 2025

1. Wat is dyslexie?

Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau.

Definitie van Stichting Dyslexie Nederland

Dyslexie is een specifieke stoornis in de fonologische verwerking van taal door de hersenen waarbij vaak ook de woordvindig en het verbaal geheugen belemmerd is. Het leidt tot meer of minder ernstige lees- en spellingproblemen en vaak ook tot meer of minder duidelijke problemen bij andere taken waarbij taal een rol speelt, zoals het onthouden van instructies, het leren van losse feiten en het verwerken van spraak in een lawaaiige omgeving.

Werkdefinitie van Tom Braams uit Dyslexie: een complex taalprobleem, p. 57, 58

Kenmerken van dyslexie:

- Het hebben van dyslexie heeft invloed op het gehele functioneren van de leerling.
- Het heeft niets te maken met intelligentie of meertaligheid.
- Het spellen, de woordherkenning en het lezen automatiseert moeizaam of bijna niet.
- Het niveau van woordenschat en leesvaardigheid is doorgaans laag doordat de meeste (niet alle) dyslectische leerlingen niet graag lezen.
- Een dyslect heeft vaak meer tijd nodig om een tekst te kunnen lezen of schrijven.
- Er is vaak (niet altijd) sprake van een automatiseringsprobleem, bijvoorbeeld het leren en onthouden van de tafels van vermenigvuldiging, formules, jaartallen, topografie, woordbenoeming en zinsontleding.

2. Hoe weten wij of een leerling dyslexie heeft?

Dyslexie wordt meestal al vastgesteld op de basisschool. Een leerling die in het bezit is van een dyslexieverklaring nemen wij op in de lijst met leerlingen die remedial teaching (RT) gaan krijgen. Hiertoe is het noodzakelijk dat de ouders van de betreffende leerling bij de aanmelding of zo spoedig mogelijk daarna de dyslexieverklaring en het bijbehorende onderzoeksverslag aan de school ter beschikking stellen. Wij schrijven een ontwikkelingsperspectiefplan (OPP) of handelingsplan (HP) voor deze leerling en hij/zij krijgt een gepersonaliseerde dyslexiepas.

Soms heeft de basisschool een dyslectische leerling niet als zodanig herkend. Deze leerling komt dan in de problemen op het voortgezet onderwijs. Om er zeker van te zijn dat wij op het Avicenna College/ Avicenna Lyceum alle dyslectische leerlingen goed in beeld hebben, screenen wij alle nieuw-binnenkomende leerlingen op dyslexie. Dit doen wij als volgt:

- Voor aanvang van het nieuwe schooljaar worden alle eerstejaars leerlingen gescreend op dyslexie met behulp van het onderwijskundig rapport van de basisschool. Als de leerling een normale leesontwikkeling heeft doorgemaakt, is er geen reden tot onderzoek.
- Er is sprake van mogelijke dyslexie als het DLE van technisch lezen onder de 30 ligt. (DLE 30 is het niveau van minimale geletterdheid.) Dit gaat dan gepaard met een relatief hogere DLE op begrijpend lezen. (Een lage woordenschat geeft juist een lage score op begrijpend lezen.) In het profiel is bij dyslecten een oplopende achterstand bij technisch lezen en spelling te zien. Een leerling bij wie dit het geval is, gaat de dyslexiecoach nader onderzoeken.
- Deze leerling maakt een dyslexietest op de computer. Als de uitslag goed is, is er geen reden tot verder onderzoek. Als de uitslag afwijkt van de norm, gaat de dyslexiecoach verder onderzoeken. Dit doet zij alleen met toestemming van de ouders/verzorgers van de leerling.
- De dyslexiecoach neemt een aantal tests af, zowel schriftelijk als mondeling. Dit gaat dan om het PI-dictee en de Brus en Klepel-test. De resultaten van deze tests legt zij voor aan de psycholoog, tenzij zij zeker weet dat het niet om dyslexie gaat maar om een ander leerprobleem.
- Als de psycholoog en de dyslexiecoach sterke aanwijzingen hebben gevonden voor dyslexie, wordt de leerling doorverwezen voor psychologisch onderzoek.

Als de psycholoog een leerling op dyslexie gaat onderzoeken, dan moeten de ouders de kosten betalen middels hun zorgverzekering. Krijgen de zij dit niet vergoed, dan betaalt de school de kosten. De psycholoog handelt als volgt:

- Hij komt op school om met de betreffende leerling een uitgebreid diagnostisch gesprek te voeren.
- Vervolgens neemt hij een aantal psychologische testen af. Deze vinden op school of in praktijk van de psycholoog plaats.
- Als de leerling dyslectisch blijkt te zijn, geeft de psycholoog een dyslexieverklaring af.
- Hij schrijft ook een toelichting op de dyslexieverklaring, waarin een verslag staat van het onderzoek en ook handelingsadviezen gegeven worden voor school en thuis.
- De ouders worden nauw bij dit proces betrokken.

De ouders ontvangen een verslag van het onderzoek tijdens een persoonlijk gesprek tussen de betreffende leerling, de ouders, de psycholoog en de dyslexie coach. De psychologische test heeft een geldigheid van twee jaar. De dyslexieverklaring blijft altijd geldig. Ook nu zorgen de ouders ervoor dat de dyslexiecoach een kopie van de dyslexieverklaring en het bijbehorende onderzoeksverslag krijgt.

NB: In bijlage 1 staat een handige checklist hoe te handelen bij vermoedens van dyslexie.

3. Hoe worden dyslectische leerlingen begeleid?

De dyslexiecoach werkt met de volgende uitgangspunten:

- Wij denken in mogelijkheden, niet in beperkingen.
- De leerling werkt vanuit zijn kracht, niet vanuit zijn zwakte.
- Dit principe geven wij de leerling mee vanaf dag 1.
- Wij werken aan het zelfvertrouwen van de leerling.
- Wij werken vanuit de zorgbehoefte van de leerling.

- De vraag die wij hierbij stellen, is: “Wat heb je nodig?”
- Wij werken toe naar zelfredzaamheid van de leerling.
- Ons doel is om de leerling zo min mogelijk hinder te laten ondervinden van het feit dat hij/zij dyslectisch is en hem/haar evenveel kans van slagen te geven als zijn medeleerlingen.

In de eerste twee schooljaren wordt de leerling begeleid door de dyslexiecoach.

Tijdens het eerste jaar werken wij wekelijks met o.a. de methode *Dyslexiesleutels* van Marzenka Rolak. Ook werken wij met gepersonaliseerde oefenprogramma's van Numo.

In het tweede jaar kan de begeleiding variëren van een lesuur per week (individueel of in een groepje) tot af en toe een gesprekje en monitoring van de schoolresultaten.

Op grond van wat de dyslexiecoach weet uit het onderzoeksverslag behorend bij de dyslexieverklaring, wat zij zelf waarneemt en wat de behoefte van de leerling is, wordt een plan gemaakt voor de begeleiding. Dit wordt vastgelegd in het OPP (ontwikkelingsperspectiefplan) of het HP (handelingsplan) en aan de ouders voorgelegd aan het begin van het schooljaar.

De hogerejaars leerlingen kunnen naar behoefte gebruik maken van de faciliteiten die de school biedt.

De leerling krijgt een dyslexiepas met daarop vermeld alles wat de psycholoog of orthopedagoog in de dyslexieverklaring belangrijk vond voor de leerling. Op deze pas staan de rechten en de plichten van de leerling vermeld. De leerling zet deze pas in bij toetsen om de docent te laten weten waar hij/zij rekening mee dient te houden.

De dyslexiecoach heeft een aantal praktische tips op een rijtje gezet omtrent het helpen van een dyslectische leerling in de klas. (Zie bijlage 2 voor tips en trucs)

Dyslectische leerlingen mogen gebruik maken van het recht om hun toetsen voorgelezen te krijgen en/of op de laptop met spellingcontrole te maken. Dit doet onze school middels het programma Kurzweil. Om dit goed te laten verlopen, zijn een aantal afspraken belangrijk:

1. De docent moet weten of een dyslectische leerling de toets voorgelezen wil hebben en/of op de laptop met spellingcontrole wil maken.
2. De docent heeft de toets als PDF op een USB-stick staan en geeft deze aan de leerling.
3. Elke leerling die gebruik maakt van Kurzweil heeft de handleiding in zijn/haar bezit, alsmede de docent die de toets aanlevert.
4. Zowel leerling als docent volgt de handleiding op.

NB: De toetsen worden dus NIET afgenomen bij de remedial teachers. Slechts bij hoge uitzondering is dit mogelijk, na tijdige toezending van de toets en na beoordeling van noodzaak door de dyslexiecoach.

Bij het maken van de toets op de laptop in de klas, is het van belang om te weten dat

- de leerling iets later in de les komt met de laptop;

- de leerling liefst achterin het lokaal geplaatst moet worden, zodat andere leerlingen geen zicht hebben op het scherm;
- de laptop beveiligd is en internet niet toegankelijk is;
- eventuele verloren tijd door het ophalen van de laptop of technische problemen niet van de toetstijd van de leerling af gaat en de leerling recht houdt op 25% tijdverlenging.

Elke dyslectische leerling kan op school gebruik maken van het programma Kurzweil. Het wordt ingezet als de leerling daar behoefte aan heeft.

Niet elke dyslect is hetzelfde. Wij kijken goed naar wat de leerling nodig heeft. Voor ernstig dyslectische leerlingen kan de dyslexiecoach Dedicon schoolboeken bestellen. Dit zijn digitale schoolboeken, die in Kurzweil de lesboeken voorlezen aan de leerling. School betaalt hiervoor de kosten. De leerling heeft een eigen laptop nodig (kosten voor de ouders) met toegang tot onze schoolbrede Kurzweil-licentie.

4. Hoe blijven de ouders op de hoogte?

Ouders kunnen contact opnemen met de mentor, waarna de dyslexiecoach contact zal leggen met de ouders.

5. Op welke wijze legt een kandidaat met een dyslexieverklaring het school- en eindexamen af?

DYSLECTISCHE KANDIDATEN

Voor het treffen van aanpassingen in de wijze van examinering bij dyslectische kandidaten is een deskundigenverklaring nodig op grond van artikel 3.54 van het Uitvoeringsbesluit WVO 2020.

Toegestaan is:

- verklanking (voorlezen van teksten)
- maximaal 30 minuten tijdverlenging
- gebruik van de computer als schrijfgerei, waarbij voor dyslectici de spellingscontrole mag worden gebruikt. Bij gebruik van de computer ziet de school erop toe dat de kandidaat geen toegang heeft tot hulpmiddelen die niet zijn toegestaan. Zie het document 'Computer als schrijfgerei' op Examenblad.nl.

Niet toegestaan is, één en ander voor zover de exameneisen worden aangetast uiteraard:

- digitaal woordenboek
- spellingkaarten, grammaticakaarten of stappenplannen
- een andere beoordeling van examenonderdelen (met name spelling)

Voor de beoordeling van spelling gelden voor alle kandidaten dezelfde regels. Er is dus geen sprake van een verminderde aftrek voor dyslectische kandidaten of van het niet meetellen van 'typische dyslexiefouten'. Dit geldt ook voor het schoolexamen.

Alleen dyslectische kandidaten mogen spellingcontrole gebruiken. Als een niet-dyslectische kandidaat om andere redenen spraaksynthese gebruikt, (bij TOS, een visuele beperking of met specifieke toestemming van het CvTE) mag de spellingcontrole dus niet worden gebruikt.

Voor alle vakken is er verklanking beschikbaar middels het voorleesprogramma Kurzweil, behalve voor Turks en Arabisch. Deze vakken zullen worden voorgelezen door een native speaker die de leerling geen les geeft.

6. Hoe wordt het schriftelijk werk van een dyslectische leerling beoordeeld en wat zijn de afspraken hierover?

In het algemeen geldt de volgende regel:

Spelfouten worden niet meegerekend als de spelling van het woord niet relevant is.

Daarnaast geldt het volgende beleid:

Dyslexieafspraken van de talensecties:

1. Fonetisch geschreven woorden worden goed gerekend.
2. Grammatica dient correct te zijn.
3. Er is de mogelijkheid tot het afnemen van mondelinge overhoringen. Het kan hierbij gaan om woorden, zinnen of een gesprek om de mondelinge vaardigheid te toetsen.
4. De leerling krijgt 25% extra tijd voor het maken van toetsen.
5. De toetsen hebben lettertype Arial 12 en simplific Arabic 14 voor Arabisch.
6. De methodes hebben de mogelijkheid om de teksten te beluisteren.
7. Het gebruik van spellingkaarten, grammaticakaarten en stappenplannen in de lessen en bij de toetsen is toegestaan gedurende de eerste twee leerjaren. Dit helpt de dyslectische leerling zich de regels eigen te maken, zodat hij/zij die uiteindelijk zoveel mogelijk kent en toe kan passen. In de hogere klassen zijn ze niet meer toegestaan, evenals op het examen.
8. Een dyslectische leerling mag toetsen op de computer maken met spellingcontrole. Dit is ook toegestaan op het examen.

Voor Nederlands geldt de volgende algemene beoordeling voor de compensatie van spelfouten (aangegeven wordt welk percentage spelfouten niet wordt meegerekend bij de vaststelling van het cijfer; dit betreft NIET de beoordeling van toetsen spelling (bv. dictees)):

	1	2	3	4	5	6
VMBO-BB	100%	75%	50%	0%		
VMBO-KB	100%	50%	25%	0%		
VMBO-GT	50%	25%	0%	0%		
H/V	20%	10%	0%	0%	0%	(0%)

Dit kan alleen gelden voor toetsen die niet meetellen voor het SE / CSE.

7. Is er vrijstelling voor een moderne vreemde taal mogelijk voor een dyslectische leerling?

Ja, dit is in bepaalde gevallen mogelijk. De regels hieromtrent zijn weergegeven in dit schema.

Niveau	Leerjaar	Taal	Regel
VMBO/HAVO/VWO	alle	Nederlands	geen vrijstelling
VMBO/HAVO/VWO	alle	Engels	geen vrijstelling
VMBO	1e en 2e	Frans/Duits	moet één van de twee talen volgen Er is ontheffing mogelijk voor beide talen, wanneer een leerling Spaans, Arabisch of Turks volgt of bij leerlingen die in het buitenland onderwijs hebben gehad en daar te weinig Duits of Frans hebben gehad
VMBO	bovenbouw	Frans/Duits	veel keuzevrijheid, talen kunnen vermeden worden
HAVO/VWO	1e, 2e en 3e	Frans/Duits	geen vrijstelling; school kan wel zelf invulling geven aan het onderwijs Er is ontheffing mogelijk voor één van de twee talen, wanneer een leerling Spaans, Arabisch, Russisch, Italiaans of Turks volgt of bij leerlingen die in het buitenland onderwijs hebben gehad en daar te weinig Duits of Frans hebben gehad
HAVO	bovenbouw	Frans/Duits	geen, als ze geen Cultuur en Maatschappij kiezen
VWO	bovenbouw	Frans/Duits	moet een moderne 2e taal volgen Dit kan in plaats van Frans of Duits ook Spaans, Italiaans, Russisch, Arabisch, Turks of Fries zijn. Leerlingen kunnen ontheffing hiervan krijgen als zij een (zintuiglijke)stoornis hebben die betrekking heeft op taal, een andere moedertaal hebben dan Nederlands of Fries of ze zo slecht presteren dat dit een succesvolle afronding van de opleiding in de weg staat (in het profiel Natuur- en Gezondheid of Natuur- en Techniek).

Bron: www.expertisecentrum-dyslexie.nl/vo-voortgezet-onderwijs/vrijstelling-compensatie-dispensatie

Bijlage 1

Checklist Dyslexieonderzoek VO

Stap	Actie	Wie verantwoordelijk	Afgevinkt ✓
1. Signaleren	Leerling heeft blijvende lees- en/of spellingproblemen bij meerdere vakken.	Vakdocenten / Mentor	
2. Eerste bespreking	Signalering bespreken in zorgteam.	Mentor / Zorgcoördinator	
3. Dossieropbouw starten	Toetsgegevens verzamelen (PO + VO: LVS, DMT, spelling, methodetoetsen).	Zorgcoördinator	
	Handelingsplannen en RT-verslagen toevoegen.	RT'er / Zorgcoördinator	
	Aantekeningen van docenten over leerprestaties verzamelen.	Docenten / Mentor	
4. Oudergesprek	Bespreken van zorgen en mogelijke dyslexie.	Mentor / Zorgcoördinator	
	Toestemming vragen om onderzoek te starten.	Mentor / Zorgcoördinator	
5. Aanmelding onderzoek	Ouders melden leerling aan bij erkende praktijk.	Ouders	
	School levert volledig dossier aan.	Zorgcoördinator	
6. Onderzoek	Orthopedagoog/GZ-psycholoog voert onderzoek uit (intelligentie, lezen, spellen, geheugen, etc.).	Onderzoeker	
7. Uitslag	Onderzoeker bespreekt resultaten met ouders/leerling.	Onderzoeker	

	School ontvangt (met toestemming ouders) dyslexieverklaring of verslag.	Zorgcoördinator	
8. Faciliteiten	Dyslexieverklaring vastleggen in leerlingdossier.	Zorgcoördinator	
	Afspraken noteren in OPP/dyslexiekaart.	Zorgcoördinator / Mentor	
	Docenten informeren over faciliteiten (extra tijd, voorleessoftware, aangepaste beoordeling).	Mentor / Zorgcoördinator	
9. Evaluatie	Na 6 maanden: nagaan of faciliteiten voldoende helpen.	Mentor / Zorgcoördinator	
	Eventuele bijstelling ondersteuning.	Zorgteam	

Bijlage 2

Tips voor talendocenten om dyslectische leerlingen te helpen

- *Woordjes leren*
 - Leer een goede strategie aan. Woordjes leren gaat niet vanzelf goed.
 - Laat de geleerde woordjes gebruiken in mondelinge oefeningen.
 - Computerprogramma's: www.wrts.nl, www.quizlet.com
 - Begin tijdig met het laten leren van de woordenlijsten voor het examen. Dit verkleint de examenbelasting, en bovendien zijn het voor leerlingen relevante woorden.
- *Grammatica*
 - Leg uitgebreid uit en geef veel voorbeelden.
 - Herhaal veel en vaak.
 - Verhelder uitleg met behulp van schema's, pijlen, ezelsbruggetjes. Gebruik verschillende kleuren op het bord.
 - Train en herhaal de basisgrammatica vanaf het begin.
- *Lezen*
 - Laat leerlingen meelezen met een cd. Voor dyslectische leerlingen vergemakkelijkt dit het lezen. Bovendien leren ze gelijk de uitspraak.
 - Schaf bij leesboekjes ook een cd aan en gebruik deze in de les. Het horen versterkt het lezen.
 - Oefen tekstbegrip in de lessen.
- *Spelling*
 - Sta hulpmiddelen toe: spellingcontrole, softwaregebruik, zo nodig mondelinge overhoringen.
 - Reken spelfouten niet te zwaar aan.
- *Toetsen*
 - Toets de stof zoals de leerling het geleerd heeft.
 - Geef zo nodig extra tijd (bij luistertoetsen verlengde luisterpauze).

Tips om de dyslectische leerling met kleine aanpassingen te helpen

Tijdens de les

1. Verstrek belangrijk werk altijd op papier en zorg voor een overzichtelijke lay-out.
2. Maak een kopie van de dyslexiepas: Wat zijn de rechten, wat zijn de plichten?
3. Houd bij de voorbereiding van de les rekening met de dyslectici:
 - begin met het vaststellen van lesdoelen, liefst op het bord.
 - koppel de lesdoelen aan het geheel van de lesstof: wat hebben we gedaan, wat gaan we nog doen?
 - geef aan op het bord welke activiteiten er zullen plaatsvinden.
 - bedenk van tevoren welke materialen de dyslecticus nodig heeft.
 - plan regelmatig tijd in voor een gesprekje van enkele minuutjes tussendoor.
4. Laat leerlingen eerder met de stof kennismaken, bijvoorbeeld door hen thuis de tekst alvast door te laten lezen.
5. Vermijd de situatie dat de leerlingen fouten leren:
 - controleer regelmatig werkboeken en schriften.
 - geef voldoende tijd bij het nakijken of werk met antwoordenbladen (soms kunnen de leerlingen hun eigen handschrift niet lezen of zijn de antwoorden ongestructureerd opgeschreven).
 - als de dyslecticus moeite heeft met aantekeningen maken, laat de leerling kopieën maken van aantekeningen klasgenoot of deel zelf aantekeningen uit.
6. Gebruik duidelijke taal
 - leg nieuwe termen uit
 - geef concrete voorbeelden
 - praat niet te snel
 - houd de instructie kort en controleer of de instructie begrepen is.
7. Kies ook voor werkvormen waarbij de dyslecticus zijn sterke kanten kan laten zien:
 - onderwijsleergesprek
 - werken in groepen, waarbij de dyslecticus kan samenwerken met goede lezers en spellers.

Aan het einde van de les of na het afronden van een taak

1. Straal als docent positieve verwachtingen uit.
2. Geef feedback over huiswerk, s.o.'s en repetities.
2. Benoem wat goed gaat: kijk naar inspanning, proces en resultaat.
3. Geef aan wat beter kan.
4. Bespreek samen met de leerling hoe het beter kan.
5. Leg het probleem in de taak, niet in de leerling. Benadruk niet de fout die de leerling heeft gemaakt, maar kom nog eens terug op de aanpak die hij had moeten toepassen.

Aandachtspunten bij het opgeven van het huiswerk

1. Zorg voor rust.
2. Geef het huiswerk ruim op tijd voor het einde van de les op.
3. Geef pas mondeling toelichting na het overschrijven.
4. Controleer of de leerlingen snappen wat ze moeten doen en hoe.
5. Geef geen grote hoeveelheden huiswerk in een keer op: verdeel de stof in kleine stukken en bouw voldoende herhaling in.
6. Laat het liefst leerlingen een deel van de les gebruiken om huiswerk te maken.
7. Controleer regelmatig de agenda van de dyslecticus.

Checklist

- Zet extra uitleg op papier
- Controleer of de opdracht is begrepen
- Geef leerlingen handreikingen hoe het beste te leren
- Leer een leerling technieken om zichzelf te controleren
- Geef bij de methode behorende software
- Zet huiswerk op het bord
- Geef hulp bij planning en maken van het huiswerk
- Geef aan wat de leerling wel en niet goed doet
- Vergelijk de leerling niet met zijn klasgenoten
- Beoordeel het resultaat, niet de spelling
- Overhoor niet alleen schriftelijk
- Geef de goede antwoorden schriftelijk
- Geef indien nodig vergrote teksten
- Geef extra tijd voor proefwerken
- Zorg voor een goede overzichtelijke lay-out
- Spreek onvoldoende gemaakte repetities door
- Schematiseer de lesstof zoveel mogelijk op het bord
- Geen schriftelijke overhoringen dicteren
- Gebruik van regel- of strategiekaartjes in de les
- Gebruik van regel- of strategiekaartjes bij overhoringen